

น้ำในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

THE IMPORTANCE OF WATER IN WAY OF LIFE RESIDENTS THE CANAL OF THE UPPER BANGKOKNOI, NONGTHABURI PROVINCE

สำราญ จูช่วย

Sumran Juchooy

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

Faculty of Liberal Arts, Rajaprak University

Received: May 27, 2020 / Revised: October 20, 2020 / Accepted: October 26, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในมิติแห่งความสุข โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่เป็นบุคคลสำคัญ มีชื่อในทะเบียนราษฎร์และเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 100 คน และเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group discussion) กับกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 30 คน พบว่า 1) น้ำมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ด้านธรรมชาติที่สัมพันธ์กับอาชีพ ด้านความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาลที่สัมพันธ์กับชะตาชีวิตคน ด้านศาสนา ความศรัทธาเชื่อในความผูกพันที่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวภายใต้ใจต่อกัน ด้านวัฒนธรรมประเพณีมีความพึงพอใจประเพณีทางน้ำที่เกี่ยวข้องเป็นภูมิปัญญาในวิถีชีวิต 2) น้ำมีความสัมพันธ์กับมิติแห่งความสุขในวิถีชีวิต ด้านความยั่งยืนในชีวิตมากที่สุด ด้วยมีความสุขจากสังคมาบข้าง ร่องลงมาเป็นมิติแห่งความสุข ด้านความพอใจในชีวิตที่พอเพียงแบบดั้งเดิม และมิติแห่งความสุข ด้านการมีประเพณีทางน้ำที่หลอมรวมให้กลมกลืนกับธรรมชาติที่มีอยู่ของชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

คำสำคัญ: น้ำในวิถีชีวิต ชุมชนริมคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี

Abstract

The objective of this research is to study the importance of water as related to local wisdom and way of life of residents in communities along upper Bangkok Noi Canal. This research was a mixed method research involving quantitative and qualitative research methodologies. In the quantitative research, a questionnaire was used as the research tool to collect data from the research sample consisting of 100 important persons, aged 40 years or over, who were family heads and whose names appeared in the civil registration. In the qualitative research, a focus group discussion was conducted involving 30 purposively selected community leaders.

Corresponding Author

E-mail: sumran.rc111@Gmail.com

The research tool was a form containing issues for focus group discussion. The research results show that (1) water is important as related to local wisdom and way of life of residents in communities along the upper Bangkok Noi Canal in Nonthaburi province as follows: the element of nature related to occupation, the element of beliefs concerning the world and the universe related to human faith, the religious element related to the faith in religion as the spiritual attachment under the care for the others, and the culture and tradition element concerning the satisfaction with water traditions related to the way of life wisdom; and (2) water is related at the top level to the way of life element of happiness in terms of longevity in life with the happiness from surrounding society, to be followed by the relationship with the element of happiness in terms of the satisfaction with the traditional sufficiency way of life, and the relationship with the element of happiness in terms of having the water traditions which are harmoniously combined with the existing nature of the communities along the upper Bangkok Noi Canal in Nonthaburi province.

Keywords: Water in Way of Life, Community along Bangkok Noi Canal, Nonthaburi Province

บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาน้ำมาตั้งแต่โบราณ ด้วยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาฝนในการเพาะปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ ในการดำรงชีพ รวมถึงการใช้น้ำเพื่อบริโภค และชำระร่างกายในชีวิตประจำวัน น้ำจึงเป็นที่มาของการเกิดวัฒนธรรมและประเพณีทางน้ำ การดำรงชีพ การค้าขาย การสัญจรตามวิถีคลองสายน้ำต่างๆ ในน้ำ นอกจากมีปลาแล้วยังมีสัตว์น้ำหลากหลายชนิดที่เป็นอาหารสำคัญของคนไทย และบ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของสายน้ำที่อยู่อาศัยของคนไทย ด้วยคำพูดที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” (Phlainoi, 2017) สองสิ่งนี้เป็นที่มาของวิถีชีวิตคนริมน้ำ ทั้งยังเป็นวัฒนธรรมในการสื่อสาร ด้วยคำพูดกันอยู่ในเวลานี้ว่า “กินข้าวกินปลาหรือยัง” ข้าว ปลา และน้ำ จึงเป็นของคู่กัน เมื่อมีน้ำก็มีปลา และมีนามีข้าว ดังจะเห็นว่าการสร้างบ้านเมืองของคนไทยสมัยโบราณจะยึดชัยภูมิแหล่งน้ำเป็นสำคัญคือ จะต้องมียี่งใหญ่หรือมีแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่าน เพราะผู้คนต้องอาศัยน้ำในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตของคนไทยที่อาศัยอยู่ริมน้ำลำคลอง ต่างมีความสะดวกสบายในการใช้น้ำที่

หลากหลาย การเรียนรู้ในวิถีการดำเนินชีวิตด้วยถูกสั่งสอน เกิดเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันสัมพันธ์กับน้ำ ครั้นเมื่อผู้คนขยายขึ้นมาอยู่บนบกกันมากขึ้น และอยู่ไกลแม่น้ำออกไป จึงเกิดความจำเป็นต้องขุดคลองชักน้ำเข้าไปใช้ นอกจากนี้การเกษตรก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้น้ำมากขึ้น จะพึ่งน้ำฝนตามธรรมชาติ เพียงอย่างเดียวก็ไม่ได้ เพราะไม่มีความแน่นอนด้วยเหตุดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงมีพระราชดำริให้มีการวางแผนปรับปรุงระบบชลประทานของประเทศให้ดีขึ้นด้วยการขุดคลอง ทำรางน้ำ และปิดกั้นทำนบให้มีการทดน้ำ ใช้น้ำตามความต้องการ (Phlainoi, 2017) ดังจะเห็นว่า เมื่อปี ร.ศ. 90 (พ.ศ. 2414) รัฐบาลได้อนุญาตให้บริษัทขุดคลอง และคุนาศยามทำการขุดคลองในแถบทุ่งหลวง คลองรังสิต เมืองปทุมธานี ได้คลองยาวรวมกันประมาณ 12,000 กิโลเมตร และขุดลอกคลองต่างๆ เช่น คลองแสนแสบ คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก โดยขุดคลองให้ลึกไปอีก ทำให้การไหลของน้ำดีขึ้นเป็นการเรียนรู้เพื่อการอยู่รอด เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาสายน้ำ

จวบกระทั่งปัจจุบันนี้

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) พระองค์ทรงเป็นห่วงเกษตรกรที่ต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ได้ทรงเป็นพระราชภาระหาแหล่งน้ำวิธีเก็บน้ำ หาวิธีป้องกันน้ำท่วม และการระบายน้ำ สิ่งเหล่านี้ถ้าไม่รีบแก้ไขอย่างจริงจังและโดยเร็วแล้ว ความแห้งแล้งกันดารการขาดน้ำก็จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน เพราะต้นน้ำลำธาร ป่าเขา ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวกับน้ำได้เปลี่ยนแปลงไป น้ำที่เคยมีปลาที่เหลือน้อยลงหรือหมดไป ลำคลองที่มีน้ำเคยสะอาดใช้ดื่มกินได้ก็กลายเป็นคลองเน่าเหม็น ไม่มีใครคิดมาก่อนเลยว่าคนไทยจะต้องซื้อน้ำดื่ม ด้วยน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน (Aeusrivongse, 2016)

นอกจากนี้พระราชพิธีในสมัยโบราณ พระเจ้าแผ่นดินต้องประกอบพระราชพิธีเกี่ยวกับน้ำอยู่หลายเรื่อง แม้จะเป็นเพียงพระราชปฏิบัติเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจก็ตาม เช่น ประเพณีแข่งเรือเสียดายพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้น้ำเสกเป็นพระพุทธรูปหรือน้ำเทพมนต์ โดยใช้น้ำจากแม่น้ำสายสำคัญในการประกอบพระราชพิธี และในทางพุทธศาสนายังใช้น้ำประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ประเพณีเทศน์มหาชาติ ซึ่งปฏิบัติหลังออกพรรษา ขณะน้ำยังท่วมทุ่ง ชาวบ้านจะเก็บดอกบัวมาประกอบพิธีในประเพณีเทศน์มหาชาติ และเดือน 12 น้ำจะทรงตัว เชื่อกันว่าวันเพ็ญเดือน 12 เป็นคืนพระจันทร์สว่าง ชาวบ้านจะมีความเชื่อที่ต่างกันไป แต่ที่ชาวบ้านลอยกระทงนั้นมีความเชื่อว่าเป็นการขอขมาเทพแห่งสายน้ำที่ทำให้มนุษย์อยู่อย่างมีความสุข (Phlainoi, 2017) นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ยังเป็นคติในทางพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญ เมื่อได้รับการประพรมน้ำมนต์จะทำให้ชีวิตดีขึ้น คนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

จึงมีความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา เกิดความศรัทธาก่อให้เกิดความรัก เป็นมิติแห่งความสุขที่เกิดขึ้นภายใต้สายน้ำเดียวกันชุมชนเดียวกันภายใต้ชาติพันธุ์หลากหลายที่มาอยู่ร่วมกัน ปฏิบัติประเพณีต่างๆ ด้วยความเชื่อถือศรัทธา สุขกายและสุขใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวในการรวมกลุ่มชนให้มีการดำเนินชีวิตไปในทิศทางเดียวกัน

ด้วยความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิถีชีวิตริมคลองบางกอกน้อยตอนบนที่มีความเป็นอยู่เกี่ยวข้องกับน้ำทุกขั้นตอนของชีวิตและมีภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐาน มีลักษณะขนานลำน้ำของคลองบางกอกน้อยสู่แม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นสังคมหรือชุมชนหนึ่งที่มีกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่ม การพูด การเขียน การคิด การทำงาน การละเล่น การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่ม เกิดการถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพ การปรับตัวอยู่กับน้ำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตโดยมีวัฒนธรรมของสายน้ำเข้ามาเกี่ยวข้อง จากการเรียนรู้ การสั่งสอนเป็นภูมิปัญญาที่นำมาใช้ในการดำรงชีพ เกิดเป็นความสุขในครอบครัวตามแบบฉบับของการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับผูกพันกับสายน้ำ ดังนั้นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจึงสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน มีการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับน้ำ มีความเชื่อโดยมีสายน้ำโอบล้อมชุมชนริมคลองบางกอกน้อย จึงเป็นชุมชนที่ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมประเพณีทางสายน้ำที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในอดีตและมีมิติแห่งความสุขที่เกิดขึ้นที่ควรศึกษาในวิถีชีวิตของคนริมน้ำ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของน้ำในมิติแห่งความสุขในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

บททวนวรรณกรรม

จากหนังสือชีวิตริมคลองของ ส.พลายน้อย (Phlainoi, 2017) ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของคลองและวิถีชีวิตว่า คลองมีความจำเป็นอย่างมากในสมัยโบราณ ประชาชนอาศัยคลองเป็นที่ทำมาหากินมีวิถีการใช้น้ำในชีวิตประจำวัน เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งในสมัยโบราณคนจะใช้แพเป็นที่อยู่อาศัย และใช้แพเพื่อการค้า คนที่อยู่แพส่วนมากเป็นชาวจีนมีอาชีพค้าขาย ส่วนแพของคนไทยใช้เป็นที่อยู่อาศัย แพค้าขายในสมัยก่อนมีสินค้าแทบทุกชนิดขาย เช่น ของแห้ง ของขำ และของป่า ซึ่งตลาดบกไม่มีขาย ดังนั้นคนที่มีบ้านเรือนอยู่ริมน้ำจึงเป็นประโยชน์ต่อชาวไร่ชาวนาที่จะนำผลผลิตของตนออกมาจำหน่าย เพราะในสมัยก่อนการคมนาคมมีแต่ทางเรือ การขนส่งสินค้าต้องใช้เรือชีวิตของคนไทยในสมัยโบราณจึงผูกพันอยู่กับลำคลองมาก ชีวิตตามแม่น้ำลำคลองเริ่มซบเซาเมื่อการคมนาคมทางน้ำเริ่มหมดความสำคัญลงไป เนื่องจากการตัดถนน การขนส่งสินค้าจึงเปลี่ยนมาใช้รถเพราะรวดเร็วและสะดวกกว่าทางน้ำ รัฐบาลเมื่อสมัย 50 กว่าปีก่อนพยายามรักษาแม่น้ำลำคลองให้สะอาด จึงออกระเบียบห้ามให้มีแพและเรือลอยในลำน้ำ ด้วยเหตุนี้ผู้คนจึงอพยพขึ้นไปอยู่บนบก โดยจับจองพื้นที่สร้างที่อยู่อาศัยริมน้ำริมคลองเป็นหลัก

จะเห็นว่าน้ำเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการกำหนดรูปแบบชุมชน และวิถีชีวิตตามความเป็นอยู่ของชุมชนในแต่ละพื้นที่ ลักษณะภูมิศาสตร์ที่มีน้ำเป็นแกนสำคัญ น้ำจึงผูกพันแทรกซึมเกี่ยวข้องกับชีวิตคนไทยมานาน นับตั้งแต่เรื่องของพิธีกรรม วรรณกรรม นาฏศิลป์ จิตรกรรม ปฐมกรรม ตลอดจนสถาปัตยกรรม รวมทั้งเรื่องของเศรษฐกิจของชุมชนที่ปรากฏออกมาในรูปแบบคล้ายกันในทุกๆ วัน บางครั้งวิถีชีวิตคนที่สัมพันธ์กับน้ำ และการดำเนินชีวิตของคนที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ ของแต่ละบุคคล แต่เป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์อาจไม่แตกต่างกัน นั่นก็คือ ชีวิตที่มีความเจริญงอกงามและมีความสุข

จะต่างก็เพียงแต่วิธีการหรือวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งแต่ละบุคคลเลือกที่จะเดินทางไปสู่เป้าหมายของตนเอง การดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลย่อมเป็นผลมาจากแนวคิดที่เกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ของบุคคลนั้นๆ ในรูปแบบวัฒนธรรม จึงหมายถึงทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและเป็นนามธรรม สืบทอดมานับตั้งแต่อดีตผ่านการเรียนรู้ คิดค้น ดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ โดยมีวิวัฒนาการสืบทอดต่อกันอย่างมีแบบแผน เพื่อให้เกิดความเจริญ รุ่งเรือง และมั่นคงในสังคม (Sanguansangu, 2002) วิถีชีวิตและภูมิปัญญาจึงเป็นสิ่งสะท้อนถึงความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นนั้นที่เกิดจากการสั่งสมสติปัญญาความรู้ที่หลากหลาย และการปรับตัวผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับธรรมชาติ การประกอบอาชีพที่หลากหลาย โดยเฉพาะการอาศัยอยู่ริมน้ำลำคลองที่มีการสืบทอดเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ กระบวนการความรู้เหล่านี้ได้ผ่านการสั่งสมมาหลายชั่วอายุคนจนสืบทอดเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสังคมไทย ดังนั้นจะเห็นว่าการดำรงอยู่ในสังคมได้ โดยมีสังคมเป็นกรอบใหญ่ และแต่ละโครงสร้างทำหน้าที่ต่างๆ ในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ มีการปรับตัวเข้าหากัน ดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบของวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติเกิดเป็นการกระทำในทิศทางเดียวกัน ซึ่งวิถีชีวิตของคนไทยที่อยู่ภายใต้วัฒนธรรมเดียวกัน เป็นสายใยเชื่อมโยงแนวคิด การกระทำ จะดำเนินไปตามสิ่งแวดล้อมวิถีธรรมชาติที่อยู่รอบตัว

การศึกษาเรื่องน้ำในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ได้ศึกษาตามกรอบแนวคิดความสำคัญของน้ำ และเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา และน้ำสัมพันธ์กับมิติแห่งความสุขที่ผู้วิจัยได้ลงศึกษาในเบื้องต้นจึงได้นำมาสร้างเป็นกรอบในการศึกษาที่ค้นพบประเด็นองค์ประกอบแห่งความสุข 3 ด้านด้วยกันคือ ด้านความยั่งยืนในชีวิต ด้านความพอใจในชีวิต และด้านความต้องการบริโภคน้ำตามธรรมชาติ รวมถึงศึกษาภูมิปัญญาที่สั่งสมเป็น

ประสบการณ์สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตตามหลักการของนักวิชาการผู้รู้ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายดังนี้

Thongdee (1999) ได้ให้แนวความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และดำรงชีพ ในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนา สืบสานกันมา เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัว ให้คนมีชีวิตรอดในสถานะต่างๆ และได้แลกเปลี่ยน สันสรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่ สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน จึงรับเอา หรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหา ได้ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทาง วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น เป็นเรื่องของการจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ แวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการ ทางจารีต ประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และ พิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสุข ทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกบุคคลของชาวบ้านเอง ถ้าหากเกิดปัญหาทาง ด้านความไม่สมดุลกันขึ้นก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน ซึ่งชาวบ้านรู้จักวิธีการ ทำนา ไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จัก นวดข้าวโดยใช้ควาย รู้จักสานกระบุง ตะกร้า นำไม้ไผ่ มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จัก นำดินขี้เกลือมาแช่น้ำ ต้มให้เดือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสม มาแต่อดีต ซึ่งในเหตุแห่งการเรียนรู้ด้านหนึ่ง นอกจาก จะเป็นเรื่องของภูมิธรรมแล้วยังหมายถึงศักยภาพใน การประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งเอื้อ ให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากล และลักษณะ เฉพาะของเราเองให้เกิดองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับ แนวคิด วิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเอง

จนหลอมรวมเป็นแนวความคิดในการแก้ปัญหาที่เป็น ลักษณะของตนเองที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมา ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ไขปัญหา การดำรงชีวิตที่เกิดเป็นมิติแห่งความสุข

World Health Organization (2017) ได้จัด ประชุมเพื่อกำหนด “วิสัยทัศน์ประเทศไทย” เพื่อมุ่งสู่ “สังคมแห่งความสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) โดยแนวทางการพัฒนายึดแนวปฏิบัติตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ไปกับการพัฒนา แบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนา และนำเสนอประเด็นที่จะก้าวไปสู่สังคม แห่งความสุขโดยพิจารณาองค์ประกอบของมิติแห่ง ความสุขไว้ดังนี้

“มิติแห่งความสุข” มีหลายระดับ ที่สำคัญ จะต้องเริ่มมาจากตัวคนก่อน เป็นความสุขในระดับ บุคคลที่เชื่อมโยงกับระดับครอบครัวได้ จากนั้นจึง ขยายสู่ “ความสุขร่วมกัน” หรือความอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกันในชุมชน ซึ่งจะมีปัจจัยองค์ประกอบที่เป็น ตัวร่วมที่แต่ละชุมชนให้ความสำคัญมีทั้งที่เหมือนกัน และแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพ “ภูมิสังคม” ของแต่ละพื้นที่ชุมชนเป็นสำคัญ ความหมายและ องค์ประกอบของ “มิติแห่งความสุข” ในระดับปัจเจกบุคคล ผลจากการระดมความคิดในทุกเวทีได้สะท้อนมุมมอง ของความสุขไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน โดยให้ความสำคัญกับเรื่องของ “ตัวเราเอง” ก่อน ในองค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับความสุขในตัวคน และสภาพแวดล้อม รอบๆ ตัวคน ในด้านที่จะส่งผลให้คนมีความสุข โดยมีความหมายและองค์ประกอบที่ครอบคลุมประเด็น สำคัญดังนี้

1. สุขภาพแข็งแรง คนในชุมชนมีสุขภาพ แข็งแรงสมบูรณ์ ไม่เจ็บป่วย จิตใจดี อารมณ์ดี เข้าถึง ธรรมะ ลดความโลภ โกรธ หลง ถือศีล ทำบุญทำทาน
2. ครอบครัวอบอุ่น มีความรักความเข้าใจกัน ในครอบครัว มีความสามัคคี ประองตอง สมาชิกใน ครอบครัวอยู่พร้อมหน้า มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ย้ายไปอยู่ถิ่นที่อื่น

3. เศรษฐกิจดี มีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้พอเพียง มีการออม ปลอดภัย มีอาชีพเสริม ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ พึ่งตนเองได้

4. มีหลักประกันในชีวิต มีปัจจัย 4 เพียงพอ ทั้งอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่อง นุ่งห่ม และมีที่ดินทำกิน

5. สภาพแวดล้อมดี มีความสงบ มีความปลอดภัย ในชีวิต และทรัพย์สิน ปลอดภัยจากมลพิษ ปลอดภัยจากภัย มีโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมขนส่งสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย มีการสื่อสารที่ดี มีหอกระจายข่าว มีเสียงตามสาย มีสาธารณูปโภค สาธารณูปการทั่วถึง มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ชุมชนไม่มีปัญหามลพิษด้านต่างๆ มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6. สังคมชุมชนเข้มแข็ง ระบบการศึกษาของเยาวชนมีคุณภาพ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตร มีผู้นำที่เข้มแข็งสามารถเข้าใจ เข้าถึงการพัฒนา มีการบริหารจัดการชุมชน มีเงินทุนสนับสนุนจัดการโครงการ สาธารณะด้วยความโปร่งใส มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมพัฒนา มีการสร้างภาคีเครือข่ายบ้าน - วัด - โรงเรียน และจัดทำแผนชุมชนร่วมกัน

7. การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย และความสมานฉันท์ มีความสามัคคี และมีความเป็นธรรมในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เคารพในกฎระเบียบกติกาของสังคม รู้จักสิทธิหน้าที่ เสียสละเพื่อร่วมภูมิใจในการทำ ความดีให้แก่ชุมชน

วิธีการวัดความสุขและตัวชี้วัดมิติแห่งความสุข ที่ประชุมในหลายเวทีได้เสนอแนะวิธีวัดความสุข และตัวชี้วัดความสุข ทั้งในระดับตนเองและระดับชุมชน โดยมีประเด็นที่สำคัญๆ ตัวอย่างเช่น วิธีการวัดความสุข ในระดับตนเองและครอบครัว สามารถดำเนินการ และวัดได้ โดยดูจากประเด็นสำคัญ อาทิ 1) ไม่ติด ยาเสพติด 2) มีเงินออม 3) ครอบครัวอยู่พร้อมหน้ากัน 4) ขยันทำมาหากิน 5) ลดรายจ่าย 6) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง 7) ไม่มีหนี้สิน ที่ดิน และ 8) ภูมิใจใน

สิ่งที่ตนมี

ดังนั้นการวัดความสุขในระดับตนเองและครอบครัว ตลอดจนระดับชุมชนควรเป็นเรื่องที่ชุมชนคิดเอง กำหนดขึ้นเอง เป็นผู้ใช้ และช่วยกันกำหนดเกณฑ์การวัด โดยมีวิธีวัดและตัววัดที่เข้าใจง่าย สำหรับบทบาทภาครัฐควรเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อน เพื่อให้ชาวบ้านมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสนับสนุน การสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่ชุมชนมา เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยได้ต่อไป ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพูดคุยกับบุคคลสำคัญในชุมชน ผู้รู้ในชุมชน ประเด็นที่น่าสนใจคือ มิติแห่งความสุข ภายใต้องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ จากการใช้แบบสอบถามเบื้องต้นกับคนในชุมชนก่อน ดำเนินการวิจัย คือ 1) ความยั่งยืนยาวของชีวิต 2) ความพอใจในชีวิต และ 3) ความต้องการบริโภคทรัพยากรน้ำ ตามธรรมชาติ

วิธีการวิจัย

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ด้านพื้นที่ คือ ริมคลอง บางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี 2) ด้านเวลา ระหว่างเดือนเมษายน-ธันวาคม พ.ศ. 2562 และ 3) ด้านเนื้อหา ศึกษาความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนในชุมชน และศึกษามิติแห่งความสุข เพื่อนำเสนอน้ำมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน ริมคลอง และเกิดมิติแห่งความสุข ในแต่ละด้านอย่างไร นำมาเป็นต้นแบบองค์ความรู้ จากชุมชนกำหนดแนวทางพัฒนาความเป็นอยู่อย่างมีความสุขในสังคมไทยต่อไป

ขอบเขตพื้นที่และประชากร

ผู้วิจัยเลือกชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี กำหนดเขตพื้นที่ชุมชนวัดชลอ ชุมชน วัดเขมาภิรตาราม และชุมชนวัดโบสถ์บน จังหวัด นนทบุรี ระบุพื้นที่อาศัยบ้านเรือนที่อยู่ชานกับ

ลำคลอง กำหนดนับจากวัดชลอ วัดเขมาภิรตาราม วัดโบสถ์บนเป็นระยะทางเหนือใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร จากวัดหรือบ้านเรือนที่ต้องสัมพันธ์กับวัดในกรณีการช่วยงานบุญที่วัด

ประชากรที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้มีเชื้อชาติไทย จีน พม่า และมอญ ที่อพยพมาตั้งรกรากอยู่ในชุมชน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและค้าขาย โดยอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน และมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร จำนวน 120 ครัวเรือน เป็นเชื้อชาติไทย 52 ครัวเรือน เชื้อชาติจีน 22 ครัวเรือน เชื้อชาติพม่า 20 ครัวเรือน และเชื้อชาติมอญ 26 ครัวเรือน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มประชากร 120 ครัวเรือน ที่เป็นผู้มีชื่อในทะเบียนราษฎร เป็นหัวหน้าครอบครัว และมีอายุ 40 ปีขึ้นไป ได้จำนวน 100 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลตอบแบบสอบถาม และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 30 คน เป็นผู้นำชุมชน 3 คน ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล 3 คน และประชาชนทั่วไปในชุมชน 11 คน ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วมในการศึกษา มิติแห่งความสุขของคนในชุมชน ในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีทางน้ำ กิจกรรมประจำวัน ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับน้ำมีความสำคัญกับภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ซึ่งนำมาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ศาสนา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาของการอยู่อาศัย และการเข้าร่วมกิจกรรมทางน้ำ ลักษณะของ

คำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตของคนที่ย้ายอยู่ริมคลองบางกอกน้อยตอนบน ได้แก่ ชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ธรรมชาติริมน้ำ การทำกิจกรรมในพิธีทางสายน้ำ ลักษณะของคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับน้ำที่เรียนรู้สั่งสมมาจากอดีตที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านสถานะธรรมชาติ 2) น้ำมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโลก และจักรวาล 3) น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านศาสนา ความเชื่อ 4) น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะของคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 4 แบบสอบถามความสำคัญของน้ำส่งผลต่อมิติแห่งความสุขของชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน ในด้านใดบ้าง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ หามิติแห่งความสุขในแต่ละด้านต่อไป ลักษณะของคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ส่วนที่ 2 ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพถึงมิติแห่งความสุข ในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยจังหวัดนนทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยเตรียมประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม เป็นคำถามหลัก 3 ลักษณะ คือ คำถามนำถึงความสำคัญของน้ำในวิถีชีวิตริมคลอง คำถามหลักในประเด็นน้ำมีความสัมพันธ์กับมิติแห่งความสุขในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน ซึ่งผู้วิจัยพบประเด็นจากการศึกษาจากแบบสอบถามเบื้องต้นพบว่า มิติแห่งความสุขมี 3 ด้าน คือ 1) ด้านความยั่งยืนยาวของชีวิต 2) ด้านความพอใจในชีวิต และ 3) ด้านความต้องการบริโภคน้ำตามธรรมชาติ นำมาเป็นข้อมูลสร้างคำถามเพื่อตรวจสอบประเด็นสำคัญของการสนทนากลุ่ม

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการสังเกต (Observation) แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเข้าร่วมสังเกตบรรยายภาคพิธีทางน้ำ การทำบุญที่วัด การประกอบอาชีพทางน้ำ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) สังเกตบริเวณงาน กิจกรรม อารมณ์ กริยาของผู้ร่วมพิธีหรือกิจกรรมทางน้ำ เพื่อตรวจสอบความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา และมิติแห่งความสุขที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ให้ชัดเจนขึ้น

การทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัยครั้งนี้ไปทำการตรวจสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

1. การหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ต่อจากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

2. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Tryout) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 40 ตัวอย่าง โดยมีจำนวน 50 ข้อหาค่า IOC รายข้อ ตามเกณฑ์ที่อยู่ระหว่าง .05-1.00 ตามวิธีของ Conbach (1972: 45-46) โดยมีผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด หาค่าโดยรวมเท่ากับ 0.801 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.70 จึงนับว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. การกำหนดข้อคำถามของหัวข้อ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของแบบสอบถามในเนื้อหามิติแห่งความสุขในแต่ละด้านให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษา ตรวจสอบความชัดเจน และความครอบคลุม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นบุคคลทุกเชื้อชาติตามที่ระบุไว้ และเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ตั้งแต่เกิดจนมีอายุถึง 40 ปีขึ้นไป จำนวน 120 คน (Bangkhanoon Subdistrict Administration Organization, 2019) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้มีชื่อในทะเบียนราษฎรและเป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวน 100 คน และกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารส่วนตำบล และประชาชนทั่วไป รวมจำนวน 30 คน โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ

1.1 ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้บริหารเขตพื้นที่ศึกษา โดยทำหนังสือขออนุญาตไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลในพื้นที่ และรวบรวมข้อมูลประชากรในเขตพื้นที่

1.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือเก็บข้อมูลกับกลุ่มบุคคลที่อาศัยในเขตพื้นที่ชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

1.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล สังเกตการณ์ เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ทางน้ำ

2. การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้วิจัยทำหนังสือเชิญผู้นำชุมชนวัดชลอ ผู้นำชุมชนวัดเขมาภิรตาราม กำนันผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน และบุคคลทั่วไปตามชื่อในทะเบียนราษฎร จำนวน 30 คน โดยกำหนดพื้นที่จากวัดชลอ เลียบขนานลำคลองไป 1 กิโลเมตร และชุมชนวัดเขมาภิรตาราม บ้านเรือนชุมชนเลียบขนานลำน้ำเจ้าพระยาระยะทาง 1 กิโลเมตร (Bangkhanoon Subdistrict Administration Organization, 2019)

2.2 ผู้วิจัยเชิญปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางขุน ผู้นำชุมชนวัดชลอ และผู้นำชุมชนวัดเขมาภิรตาราม เป็นประธานการสนทนากลุ่ม โดย

ผู้วิจัยทำหน้าที่บันทึกข้อมูล โยงคำถามรายละเอียดเพิ่มเติมให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.3 ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการกระตุ้นคำถามคำตอบของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อหาความสำคัญของน้ำกับมิติของความสุขในวิถีชีวิตประจำวัน บันทึกข้อมูล วิเคราะห์ และอภิปรายผลข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. น้ำมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 1 แห่เทียนจํานำพรธาทางน้ำ

(Bangkhanoon Subdistrict Administration Organization, 2019)

1.2 น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาล คนในชุมชนมีความเชื่อเรื่องน้ำสัมพันธ์กับดวงชะตาชีวิต วัน เดือน ปีเกิดเกี่ยวโยงกับการเกิดเคราะห์ร้ายหรือโชคลาภต่างๆ และสัมพันธ์กับธาตุน้ำของตัวคน และวัน เดือน ปีเกิดที่ตรงกับวันข้างขึ้นหรือข้างแรม เชื่อเรื่องการอาบน้ำมนต์เสริมกำลังใจ การสะเดาะเคราะห์ต่อดวงชะตาชีวิต และเชื่อในเรื่องของการพยากรณ์ดูดวงชะตาชีวิต เป็นความเชื่อที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและกำลังใจ

1.1 น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านสภาวะธรรมชาติ คนในชุมชนประกอบอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับน้ำ ด้านเกษตรกรรมมากที่สุด มีศาสตร์และศิลป์ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน ร่องลงมาเป็นอาชีพการประมงจับสัตว์น้ำ และสัมพันธ์กับเวลาช่วงข้างขึ้นข้างแรม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของการจับสัตว์น้ำ การทำอาหารพื้นบ้าน รูปแบบวิถีชีวิตตลาดน้ำ การแปรรูปผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาเกี่ยวข้องกับสายน้ำ เป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต ร่วมกันรวมถึงความพอใจในธรรมชาติที่อยู่ร่วมกัน

1.3 น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านศาสนา ความศรัทธา และความเชื่อของคนในชุมชน เชื่อว่าน้ำเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมถึงความสามัคคีจากการทำบุญต่อกัน การรวมกลุ่มกันในชุมชน การปฏิบัติตนดี สร้างบุญกุศล โดยมีศาสนาเป็นกรอบของการทำดีได้ดี การปฏิบัติตนดีของคนจึงเป็นแบบอย่างที่ดีต่อกัน ภายใต้การนับถือศาสนาทุกศาสนาที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนในชุมชน

1.4 น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมประเพณี คนในชุมชนมี

ความเชื่อเรื่องประเพณีการรวมกลุ่มกันด้วยความตั้งใจดีมีวัฒนธรรมประเพณีเดียวกัน มีความเชื่อถึงความซื่อสัตย์สุจริต จะทำให้ครอบครัวมีความเจริญก้าวหน้า ดังนั้นการประกอบอาชีพของคนในชุมชนจึงมีความซื่อตรงต่อกัน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบ ไม่คดโกงสินค้า มีการประกอบอาชีพการเกษตรที่เที่ยงตรงและยั่งยืน การค้าขายที่ตรงไปตรงมา มีความจริงใจต่อกัน ประดุงเครื่องญาติที่เป็นครอบครัวเดียวกัน ภายใต้การ

อบรมสั่งสอนของแต่ละครอบครัวที่เชื่อว่าความสุจริตทำให้ชีวิตเจริญ และวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นต้นแบบของการรวมกลุ่มทำความดีต่อกัน เช่น ประเพณีทางน้ำ ทำบุญตักบาตรพระ 108 ทางน้ำ ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษาทางน้ำ เป็นสายสัมพันธ์ที่ดีในการใช้ชีวิตซึ่งกันและกัน น้ำคำในการพูดจาดีต่อกัน และน้ำจากลำคลองที่หลอมรวมความเป็นกลุ่มเดียวกัน

ภาพที่ 2 ประเพณีตักบาตรพระ 108 ทางน้ำ

(Bangkhanoon Subdistrict Administration Organization, 2019)

2. น้ำสัมพันธ์กับมิติแห่งความสุขในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

2.1 มิติแห่งความสุขในความยั่งยืนยาวของชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี มีอายุยืนด้วยธรรมชาติของสายน้ำ มีสุขภาพและอารมณ์ที่ดีด้วยมีเพื่อน พี่ น้องที่ดี และมีเศรษฐกิจในครัวเรือนที่พอเพียงก่อให้เกิดความสุข

2.2 มิติแห่งความสุขในความพอใจในชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี มีความพอใจในชีวิตความเป็นอยู่มีความสุข

จากความภูมิใจ และพอเพียงต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมตามแบบอย่างบรรพบุรุษ

2.3 มิติแห่งความสุขจากความต้องการบริโภคทรัพยากรน้ำตามธรรมชาติ คนในชุมชนมีความสุขจากการได้อยู่ในธรรมชาติของสายน้ำลำคลองที่อุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมประเพณีทางน้ำที่หล่อหลอมวิถีชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติของสายน้ำ และมีความสุขจากอาชีพที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรรวมถึงความสุขจากการเติบโตท่ามกลางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี

อภิปรายผล

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาเรื่อง น้ำในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยนำผลจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงภาคสนามนำมาสังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthetic) อภิปรายผลได้ดังนี้

1. น้ำมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

วิถีชีวิตการเรียนรู้สืบทอดเป็นการปฏิบัติคล้ายๆ กัน ของคนในชุมชนในด้าน 1) ความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาอันเนื่องจากสภาวะธรรมชาติ มีอาชีพที่สัมพันธ์กับน้ำด้านการเกษตรมากที่สุด มีศาสตร์และศิลป์ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันมีความสำคัญต่ออาชีพ การจับสัตว์น้ำที่อาศัยภูมิปัญญาที่สั่งสอนกันมาจากบรรพบุรุษด้วยภูมิปัญญาที่ผูกพันกับธรรมชาติของน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับ Karnjanapun (2014) ที่อธิบายไว้ว่า การพัฒนาภูมิปัญญาให้เข้มแข็งจะนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นทางเลือกให้สังคมได้ เช่น ใช้ความสามารถของภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้กับการดำรงวิถีชีวิตที่มีความเชื่อมโยงกับสายน้ำ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยเฉพาะอาชีพการสร้างงานสู่ตลาดชุมชนรูปแบบต่างๆ เช่นเดียวกับตลาดน้ำของคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ที่พัฒนาผลผลิตทางการเกษตรเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาในทุกๆ ด้านไว้ด้วยกัน 2) ความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านความเชื่อในโลกเกี่ยวกับจักรวาลด้วยคนในชุมชนเชื่อว่าภูมิปัญญาของความเชื่อส่งผลต่อพิธีกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตให้อยู่ร่วมกันเป็นสังคมเดียวกันซึ่งสอดคล้องกับ Thongdee (1999) ที่อธิบายไว้ว่า ความเชื่อเป็นความสามารถ ความชัดเจนของกลุ่มคนที่สั่งสมเป็นประสบการณ์ก่อให้เกิดกำลังใจนำมาเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิตให้เกิดผลสำเร็จและใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาดำเนินชีวิตและสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ongkasing (2013) ได้ทำการศึกษา

เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชาวนา พบว่าการเรียนรู้จากภูมิปัญญาเป็นการสั่งสมให้เกิดประสบการณ์ในการปรับตัวดำรงชีพอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขและเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี มีภูมิปัญญาด้านอาชีพการเกษตร และการประมงที่สืบทอดชื่อเสียงด้านอาหาร และผลไม้ของชุมชน 3) ความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านศาสนาและความศรัทธา โดยคนในชุมชน เชื่อว่าน้ำเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงความสามัคคีการรวมกลุ่มภายใต้หัวใจซึ่งกันและกัน โดยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Panchaowna (2008) ที่ได้ศึกษาวิถีชีวิต “คนสองน้ำ” จังหวัดระนอง พบว่า วิถีชีวิตคนระนองมีความสัมพันธ์กันในครัวเรือน คนในชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความผูกพันซึ่งกันและกัน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ภายใต้ศาสนาและวัฒนธรรมเดียวกัน โดยมีสายน้ำเป็นภูมิปัญญาหลักในการดำเนินกิจกรรม และสอดคล้องกับ Thongdee (1999) ที่กล่าวว่า ความเชื่อเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งของมนุษย์ โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนายึดมั่นถ่อมถ่อมก่อให้เกิดความศรัทธาเป็นแกนสำคัญในการดำเนินชีวิต โดยมีองค์ประกอบในด้านพิธีกรรมผ่านการรดน้ำมนต์ การสะเดาะเคราะห์ ผ่างอยู่ในความเชื่อ 4) น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ที่เชื่อในการรักษาโรคด้วยน้ำมนต์ ก่อให้เกิดกำลังใจจากการเคารพผู้อาวุโส ความสำคัญของน้ำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาด้านประเพณี น้ำเป็นสายสัมพันธ์ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี มีความซื่อสัตย์สุจริต โดยมีประเพณีทางน้ำเป็นศูนย์กลางในการหล่อหลอมของคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Juchoo (2012) ทำการศึกษาวิถีชีวิตคนในริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ที่สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า

วิถีชีวิตคนในชุมชนมีสิ่งที่มีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายใต้วัฒนธรรมประเพณีที่มั่นคงมีความรักในประเพณีพื้นบ้าน เมื่อย้ายไปอยู่ถิ่นอื่นจะกลับมาช่วยกันทำบุญในประเพณีสำคัญ เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้อาวุโสในชุมชน และร่วมกันพัฒนาริมคลองบางกอกน้อยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำที่สำคัญและสอดคล้องกับ Phlainoi (2010) ที่กล่าวว่าประเพณีที่เกี่ยวข้องกับน้ำในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์เป็นพระราชพิธีที่คนไทยชื่นชมและซาบซึ้งในการใช้น้ำจากแหล่งน้ำ ที่เรียกว่า “เบญจสุทธิดงคา” มากที่สุด

2. น้ำสัมพันธ์กับมิติแห่งความสุขในวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี

ตั้งแต่อดีตคนริมคลองดำเนินชีวิตภายใต้ความสุขแห่งสายน้ำร่วมกันด้วยวิถีชีวิตริมคลองบางกอกน้อยตอนบนมีลำน้ำลำคลองเป็นสายเลือดหล่อเลี้ยงร่างกายและจิตใจดังนั้นมิติแห่งความสุขจึงเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) มิติแห่งความสุขในความยืนยาวของชีวิตคนในชุมชนมีสุขภาพดี อารมณ์ดี มีเพื่อน พี่ น้องที่ดี และมีเศรษฐกิจในครัวเรือนพอเพียง จึงเกิดความสุข ซึ่งสอดคล้องกับ Aeusrivongse (2016) ที่ได้อธิบายถึงความสุขด้วยบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทุกคนในชุมชน เมื่ออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้กรอบของชุมชนที่เคารพนับถือกัน การมีสุขภาพที่ดี ร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพจิตที่ดี มีเศรษฐกิจครัวเรือนที่พอเพียง มีอายุยืน ก่อให้เกิดมิติแห่งความสุขทำให้มีชีวิตยืนยาว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tansuchat (2016) ได้ศึกษาดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวงพบว่า ดัชนีความสุขของคนในกลุ่มตัวอย่างด้านเศรษฐกิจในครอบครัว และความมีสุขภาพที่ดีอายุยืนยาวเป็นความต้องการมากที่สุด ซึ่งคนในริมคลองบางกอกน้อยตอนบนส่วนใหญ่มีอายุยืนยาวถึง 90 ปี ร้อยละ 80 ของประชากรในชุมชน 2) มิติแห่งความสุขในความพอใจในชีวิตคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยมีวิถีชีวิตดั้งเดิม มีความพอเพียงและเกิดความสุข ซึ่งสอดคล้องกับ World Health

Organization (2017) ได้ระบุถึงวิสัยทัศน์ประเทศไทยเพื่อมุ่งสู่สังคมแห่งการอยู่เย็นเป็นสุขไว้ว่า ระดับความสุขเป็นผลรวมของปัจเจกบุคคล มีความสุข ความพอใจในชีวิต ความเป็นสุขของครอบครัวที่ดี มีสุข สุขภาพดี มีร่างกายที่แข็งแรงไม่เจ็บป่วย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Apakaro (2010) ได้ศึกษาเรื่องตัวชี้วัดความสุขเพื่อการนำไปสร้าง และการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุขพบว่า ความสุขของคนในชุมชนมีสุขภาพดี ครอบครัวอบอุ่น และมีการประกอบอาชีพที่ดีเป็นดัชนีที่วัดความสุขให้แก่ชุมชนแม้ว่าเวลาจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตบางอย่างเมื่อมีความพอใจชีวิตจะมีความสุข และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Monyupanao & Zumitzavan (2019) ที่พบว่าความสุขเกิดเป็นเหตุผลที่สำคัญในแนวความคิดสร้างมิติแห่งความสุข ต้องคำนึงถึงตัวบุคคลโดยตรง รวมถึงครอบครัวที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ภายใต้ความพึงพอใจส่วนบุคคล จึงมีมิติแห่งความสุขตามมา และสอดคล้องกับ Juchoo (2018) ที่ศึกษาการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า การเข้าใจถึงการดำเนินชีวิตของคนในอดีตที่มีความมั่นคงสามารถสร้างครอบครัวให้มีความสุข โดยมีพื้นฐานความสามัคคีและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันจะพบกับ “มิติแห่งความสุข” ได้เป็นอย่างดี 3) มิติแห่งความสุขความต้องการบริโภคน้ำตามธรรมชาติ คนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบนจังหวัดนนทบุรี มีน้ำเป็นสายสัมพันธ์ก่อให้เกิดความรักการได้อยู่ในธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมประเพณีทางน้ำที่หล่อหลอมวิถีชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติของสายน้ำ สอดคล้องกับ Jumsai Na Ayudhaya (2016) ที่อธิบายไว้ว่าน้ำก่อให้เกิดวัฒนธรรม น้ำก่อให้เกิดวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับน้ำ เมื่อคนไทยมีชีวิตผูกพันกับสายน้ำลำคลอง จึงเป็นวัฒนธรรมความเชื่อเกิดเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับน้ำ โดยจะเห็นว่าน้ำตามธรรมชาตินำไปใช้ในพิธีกรรมเป็นประเพณีปฏิบัติ เช่น ลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ และในชีวิตประจำวันของคนไทย

จึงสอดคล้องกับ Bureau of the Royal Household (2019) ที่ได้อธิบายถึงความสุขของประชาชนที่อยู่ริมแม่น้ำได้มีโอกาสเห็นพระราชพิธีทางน้ำ เช่น พระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค พระราชพิธีเสด็จเลียบพระนครทางชลมารคของพระมหากษัตริย์ เกิดเป็นมิติของความอิมเมจของผู้ที่ได้พบเห็นและกระแสน้ำธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นแม่น้ำลำคลองเป็นบ่อเกิดให้มีวัฒนธรรม ประเพณีที่งดงามยิ่งของคนไทย

สรุปผล

น้ำมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา และสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ในด้านธรรมชาติที่สัมพันธ์กับอาชีพด้านความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาลที่สัมพันธ์กับชะตาชีวิตคน การดูดวง การสะเดาะเคราะห์ การอาบน้ำมนต์ ภายใต้อิทธิพลด้านศาสนาและความศรัทธา จึงเกิดความผูกพันซึ่งกันและกันที่มีน้ำใจไมตรีต่อกัน ปฏิบัติตนภายใต้ประเพณีเดียวกัน การปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จึงเกิดเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมเรียนรู้จากคนรุ่นสู่รุ่นที่เกิดการปฏิบัติดี มีสายน้ำลำคลองเกี่ยวโยงสัมพันธ์ในวิถีชีวิต ทำให้เกิดมิติแห่งความสุขตามมาในวิถีชีวิตของคนที่มีอายุยืนยาว มีสังคมที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ไม่คดโกงเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทำให้คนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยมีความพอเพียงในวิถีชีวิตดั้งเดิม ด้วยประเพณีที่งดงามทางน้ำหลอมรวมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขกลมกลืนกับธรรมชาติ ผลจากการวิจัยนี้จึงสรุปให้เห็นความสำคัญของน้ำที่เชื่อมโยงต่อการดำเนินชีวิตเกิดภูมิปัญญาที่ให้ความรู้ความเชื่อและความสุขแห่งวิถีชีวิตที่น่าศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ข้อมูลที่มีประโยชน์สำหรับอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีดังนี้

1.1 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนนทบุรี ควรเพิ่มช่องทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี เพื่อรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สัมพันธ์กับน้ำและภูมิปัญญาของชุมชน

1.2 ชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี ควรร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีทางน้ำของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ให้คงอยู่ด้วยการเผยแพร่กิจกรรมประเพณีและความสำคัญของน้ำที่มีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญา มิติด้านความสุขที่ควรส่งต่อไปยังรุ่นสู่รุ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำมิติแห่งความสุขของคนในชุมชนริมคลองบางกอกน้อยตอนบน จังหวัดนนทบุรี เป็นแบบอย่างค้นหามิติแห่งความสุขของชุมชนอื่นๆ เพื่อวิเคราะห์ความสุขที่แตกต่างกันในแต่ละด้าน และใช้องค์ความรู้จากชุมชนริมน้ำ เป็นต้นแบบแห่งความสุขของคนในสังคม

2.2 ควรศึกษาวิจัยต่อยอดไปยังชุมชนอื่นๆ เพื่อศึกษาน้ำมีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาในวิถีชีวิตในชุมชนริมคลองหรือริมฝั่งแม่น้ำที่มีองค์ประกอบในด้านใดอีกบ้าง

References

- Aeusrivongse, N. (2016). *Thai Non-thainess*. Bangkok: Matichon Publishing House. [in Thai]
- Apakaro, S. (2010). *Networks: Nature, Knowledge and Management* (3rd ed). Bangkok: Learning and Empowerment for Healthy Communities Project (LCHCP). [in Thai]
- Bangkhanoon Subdistrict Administration Organization. (2019). *Bang Kruai District: Community Survey Report*. Nonthaburi Province: Bangkhanoon. [in Thai]
- Bureau of the Royal Household. (2019). *The Sacred Water: The Royal Coronation Ceremony B.E. 2562*. Bangkok: Department of Local Administration, Ministry of Interior. [in Thai]
- Cronbach, L. J. (1972). *Essential of Psychological Testing* (3rd ed). New York: Harper and Row Publisher.
- Juchooy, S. (2012). *The People's Way of Life in Upper klong Bangkok Noi Community Nonthaburi Province with Philosophy of Sufficiency Economy Concept* (Research Report). Nonthaburi, Rajapruk Univeristy.
- Juchooy, S. (2018). Knowledge Management for Sufficiency Economy to Develop Life Skills. *Panyapiwat Journal*, 10(1), 176-186. [in Thai]
- Jumsai Na Ayudhaya, S. (2016). *Water the Source of Thai Culture* (3rd ed.). Bangkok: NSP Printing Group. [in Thai]
- Karnjanapun, A. (2014). *Rights to Access Resources: In the Resource Management Project Set*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF). [in Thai]
- Monyupanao, A. & Zumitzavan, V. (2019). The Guidelines for Developing a Happiness in the Organization: A Case Study from Military Unit. *Panyapiwat Journal*, 11(1), 14-24. [in Thai]
- Ongkasing, C. (2013). *Village Health Volunteers: Potentials and Roles in the Changing Contexts*. Nonthaburi Province: Health Systems Research Institute. [in Thai]
- Panchaowna, P. (2008). The Way of Life of Khon Song Nam in Ranong Province. *Suratthani Rajabhat Journal*, 15(2), 97-109. [in Thai]
- Phlainoi, S. (2010). *100 The Past* (Update ed.). Bangkok: Satapornbooks Co., Ltd. [in Thai]
- Phlainoi, S. (2017). *Life Along the Canal*. Bangkok: Satapornbooks Co., Ltd. [in Thai]
- Sanguansangu, N. (2002). *Rice Culture in Thai Society: Existence and Change*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Tansuchat, R. (2016). *Index of Happiness and Well-being of the Population San Sai District*. Chiang Mai: Faculty of Economics Maejo University.
- Thongdee, A. (1999). *Natural Heritage and Folk Wisdom Language and Culture Documentation, Phorphop 511*. Bangkok: Sahamick.
- World Health Organization. (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion*. Geneva: World Health Organization.

Name and Surname: Sumran Juchooy

Highest Education: Master of Education Program in Curriculum
And Instruction, Phranakhon Rajabhat University

Affiliation: Rajapruk University

Field of Expertise: Humanities and Social Sciences